

лісові смуги, які затримують вітер, послаблюють його силу, запобігають утворенню ярів, укріплюють схили ярів зеленими насадженнями.

Отже, наші ґрунти потребують охорони і дбайливих рук.

Список використаних джерел:

1. <http://cd.greenpack.in.ua/zabrudnennya-runtu/>
2. <http://voladm.gov.ua/zemelni-resursi-ta-grunti/>
3. <http://www.testsoch.com/oxorona-povitrya-%D2%91runtiv-i-vodnix-resursiv/>
4. http://5ka.at.ua/load/ekologija/stan_zemelnikh_resursiv_ta_gruntiv_u_volinskij_oblasti_regionalna_dopovid/18-1-0-10906

Перець Х.П.

аспірант,

Науковий керівник: Вовк О.Б.

кандидат біологічних наук, учений секретар,

Державний природознавчий музей НАН України

ОСОБЛИВОСТІ ГРАНУЛОМЕТРИЧНОГО СКЛАДУ ҐРУНТІВ ВЕРХНЬОДНІСТРОВСЬКОЇ АЛЮВІАЛЬНОЇ РІВНИНИ

Гранулометричний склад ґрунту має важливе значення в педогенезі і є важливою генетичною й агрономічною характеристикою ґрунту. Від нього залежать майже всі фізичні, механічні, значною мірою фізико-хімічні властивості ґрунтів і їхні режими. Родючість ґрунтів також тісно пов'язана з їхнім гранулометричним складом. Від впливає на умови укорінення фітоценозу та чисельність ріючої фауни тощо [2-3].

Для алювіальних ґрунтів гранулометричний склад є надійним екогенетичним показником, який характеризує їхню тверду фазу та чітко діагностує процеси заплавного педолітогенезу [1]. Беручи до уваги масштабні гідромеліоративні роботи на території Верхньодністровської алювіальної рівнини (ВАР) у II пол. XX ст. та незадовільний екологічний стан меліоративних систем на сьогоднішній день, актуальним є дослідження впливу осушення на властивості ґрунтів заплави р. Дністер, зокрема на їхній гранулометричний склад. Різка зміна рівня ґрунтових вод, перебудова процесів надходження намулу та включення його у процес ґрунтоутворення, фрагментація ґрунтового покриву дамбами та гідромеліоративними каналами зумовили втрату ґрунтами їхніх алювіальних ознак. Це, у свою чергу, позначилось на перерозподілі гранулометричних фракцій по профілю ґрунтів. Яскравим прикладом таких змін є територія дослідження.

Метою досліджень було вивчити гранулометричний склад ґрунтів ВАР та виявити його особливості.

Дослідженнями було охоплено алювіальні дернові короткопрофільні, дернові осушені (околиці с. Надітичі); алювіальні лучні, алювіальні лучні

опідзолені (околиці с. Устя) та лучні озалізнені осушені (околиці с. Київець) ґрунти ВАР.

Гранулометричний склад ґрунтів ВАР у полі визначали мокрим органолептичним методом, у лабораторії – методом піпетки (за Качинським) [2].

Для досліджених алювіальних ґрунтів заплави р. Дністер (табл. 1) характерний гранулометричний склад від середньо-суглинкового до легкоглистого, а для осушених – від зв'язно-піщаного до легкоглинистого.

Околиці с. Устя. Для алювіального лучного опідзоленого ґрунту (розріз 1) характерний середньосуглинковий гранулометричний склад з переважанням фракцій дрібного піску (43,8-38,8 %) до глибини 22 см та грубого пилу (40,4-56,0 %) вниз по профілю. А для розрізу 3 характерне чергування важко- та середньосуглинкового горизонтів з домінуванням грубопилуватої фракції. Вміст мулистої фракції зростає з глибиною від 6,4 % до 14,8 % для розрізу 1 і зменшується від 19,6 % до 18,0 % для розрізу 3, проте нерівномірно, що пов'язано, в основному, з меандруванням русла річки Дністер, повеневі води якої нашаровують різнофракційний намул залежно від особливостей рельєфу заплави.

Таблиця 1

**Гранулометричний склад ґрунтів
Верхньодністровської алювіальної рівнини**

№ п/п	Генетичний горизонт	Глибина відбору зразків, см	Розмір частинок у мм, кількість у %						Сума частинок < 0,01	Назва ґрунту за гранулометричним складом
			Фізичний пісок			Фізична глина				
			пісок		пил		мул			
			1-0,25	0,25-0,05	0,05-0,01	0,01-0,005	0,005-0,001	< 0,001		
Околиці с. Устя (Миколаївський район, Львівська область).										
Розріз 1. Алювіальний лучний опідзолений ґрунт (зруб).										
1	Hd	0-7	0,6	43,8	25,2	10,4	13,6	6,4	30,4	Піщано-середньосуглинковий
2	He	7-22	0,4	38,8	28,8	6,4	13,6	12,0	32,0	
3	HE	22-35	–	28,0	40,4	8,8	10,4	12,4	31,6	Грубопилувато-середньосуглинковий
4	Ph	35-87	–	22,4	46,8	12,0	7,2	11,6	30,8	
5	Phgl	> 87	–	–	56,0	8,4	12,8	14,8	36,0	
Розріз 2. Алювіальний лучний ґрунт на сучасному алювії (заплавний ліс).										
1	H	0-21	–	7,6	35,2	12,8	21,2	23,2	57,2	Грубопилувато-легкоглинистий
2	Hp	21-61	–	7,2	40,0	13,6	18,0	21,2	52,8	
3	Ph(gl)	> 61	–	14,0	45,6	10,8	13,6	16,0	40,4	Грубопилувато-важкосуглинковий
Розріз 3. Алювіальний лучний опідзолений ґрунт на сучасному (заплавна лука-пасовище).										
1	Hd	0-9	0,2	14,2	38,0	10,0	18,0	19,6	47,6	Грубопилувато-важкосуглинковий
2	H(e)	9-26	–	20,0	41,6	9,2	16,4	12,8	38,4	Грубопилувато-середньосуглинковий
3	Ph(i)	26-66	–	24,8	34,0	8,8	14,4	18,0	41,2	Грубопилувато-важкосуглинковий
4	P(h)	> 66	–	27,6	35,6	8,8	10,0	18,0	36,8	Грубопилувато-середньосуглинковий

Продовження таблиці 1

Околиці с. Надітичі (Миколаївський район, Львівська область).										
Розріз 4. Дерновий осушений ґрунт на (антропоїзована лука).										
1	Hd	0–11	16,6	41,8	18,0	8,0	7,6	8,0	23,6	Піщано-легкосуглинковий
2	H(gl)	11–37	12,4	45,2	20,0	6,4	8,2	7,8	22,4	
3	Hp(gl)	37–49	12,6	39,0	22,8	6,8	12,0	6,8	25,6	
4	Phgl	> 49	3,0	33,4	33,6	8,4	10,0	11,6	30,0	Грубопилувато-легкосуглинковий
Розріз 5. Дерновий осушений ґрунт (антропоїзована лука-пасовище).										
1	Hd	0–9	7,8	38,2	20,8	10,4	10,0	12,8	33,2	Піщано-середньосуглинковий
2	H(gl)	9–32	14,6	42,6	21,2	5,6	10,4	5,6	21,6	Піщано-легкосуглинковий
3	Hp(gl)	32–61	14,2	39,0	18,0	4,0	12,4	12,4	28,8	
4	Ph(gl)	> 61	35,4	53,0	4,0	–	4,0	3,6	7,6	Зв'язно-піщаний
Розріз 6. Алювіальний дерновий короткропрофільний ґрунт (заплавна лука).										
1	Hd	0–10	1,8	22,6	31,6	9,8	12,2	22,0	44,0	Піщано-важкосуглинковий
2	H(gl)	10–28	4,8	34,4	26,0	8,8	10,8	15,2	34,8	Піщано-середньосуглинковий
3	HPgl	28–42	–	58,8	24,0	4,0	5,6	7,6	17,2	Супіщаний
4	Pgl	> 42	0,4	20,4	20,4	9,6	19,6	29,6	58,8	Мулисто-легкоглинистий
Околиці с. Київець (Миколаївський район, Львівська область).										
Розріз 7. Алювіальний лучний озалізнений осушений ґрунт (рілля).										
1	Норн. (n)	0–21	0,8	14,8	24,8	8,0	21,6	30,0	59,6	Мулисто-легкоглинистий
2	H(n)	21–40	1,4	13,0	21,2	13,2	12,8	38,4	64,4	
3	Rg	40–60	–	–	–	–	–	–	–	–
4	Pngl	>60	1,0	18,2	27,6	10,8	18,0	24,4	53,2	Грубопилувато-легкоглинистий

Джерело: розроблено автором за даними власних досліджень

Алювіальний лучний ґрунт (розріз 2) за гранскладом неоднорідний, з глибиною змінюється з легкоглинистого на важкосуглинковий (з глибини 61 см) з переважанням фракції грубого пилу (35,2-45,6 %). У гумусовому та перехідному горизонтах помітне переважання фізичної глини, вміст якої становить 57,2 % і 52,8 % відповідно. Характерний рівномірний розподіл мулистої фракції з тенденцією до зменшення з глибиною від 23,2 % до 16,0 %.

Околиці с. Надітичі. Дерновий осушений ґрунт (розріз 4) однорідний за гранулометричним складом – легкосуглинковий. До глибини 49 см переважає фракція дрібного піску з максимальним вмістом 45,2 % у гумусовому горизонті, нижче – грубопилувата фракція. Вміст мулу збільшується з глибиною і коливається в межах 6,8-11,6 %. Грансклад розрізу 5 з глибиною змінюється від середньосуглинкового до зв'язно-піщаного, що пов'язано з формуванням на піщаному алювії. Для всього профілю характерне домінування фракції дрібного піску, вміст якої з глибиною нерівномірно зростає і коливається в межах 38,2-53,0 %, тоді як вміст мулу з глибиною зменшується від 12,8 % до 3,6 %. Дуже низький вміст найбільш хімічно активної мулистої фракції тісно

пов'язаний з відсутністю алювіального процесу ґрунтоутворення внаслідок осушення.

Алювіальний дерновий короткопрофільний ґрунт (розріз 6) дуже неоднорідний за гранскладом – характерні суглинкові та глинисті горизонти з супіщаним прошарком на глибині 28-42 см, що є особливістю заплавного ґрунтоутворення. Фракційний перерозподіл теж досить нерівномірний: до 10 см переважає грубий піл, на глибині 10-42 см переважає дрібний пісок, а нижче 42 см – мулиста фракція. Вміст мулу з глибиною зменшується від 22,0 % до 7,6 %, проте, у нижньому горизонті (з глибини 42 см) різко зростає до величини 29,6 %. Такі процеси, очевидно, пов'язані з повеннями і паводками різної тривалості та інтенсивності.

Околиці с. Кийвець. Внаслідок проведених гідромеліоративних робіт сформувався лучний озалізнений осушений ґрунт легкоглинистого гранулометричного складу. До глибини 40 см домінує мулиста фракція, вміст якої змінюється в межах 30,0-38,4 %. Нижче, на глибині 40-60 см утворився суцільний щільний ортштейновий горизонт. З глибини 60 см кількість мулу зменшується до 24,4 %, тоді як вміст грубого пилу зростає до 27,6 %. Очевидно, що власне мулисті фракції стали дрібнодисперсною основою для утворення ортштейнів.

Територія дослідження представлена строкатим ґрунтовим покривом з характерною мозаїчністю природних та антропозованих ґрунтових ареалів. Така ситуація спричинена накладанням антропогенних чинників, зокрема гідромеліорації, на природні процеси заплавного ґрунтоутворення. Як наслідок змінюються всі властивості ґрунтів, в тому числі гранулометричний склад.

Проведені дослідження показали, що для ґрунтів ВАР характерне чергування горизонтів супіщаного, суглинкового та глинистого гранулометричного складу, що є підтвердженням їхнього алювіального походження. Алювіальним ґрунтам притаманне збільшення вмісту фізичної глини з віддаленням від русла річки, тоді як в осушених відмінах присутня зворотна тенденція. Помітне зменшення вмісту фізичної глини з глибиною і зростання натомість вмісту фізичного піску, що є діагностичною ознакою алювіального ґрунтоутворення. У досліджених ґрунтах алювіального ряду домінує, в основному, фракція грубого пилу, тоді як в осушених – фракція дрібного піску; за умови застою вологи і наявності процесу оглеєння мулисті часточки виносяться вниз по профілю і акумулюються у породі.

Список використаних джерел:

1. Горін М. О. Заплавне ґрунтоутворення Полісся та Лісостепу України (Еволюція, біогеохімія, окультурювання) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. біол. наук : спец. 03.00.18 / М. О. Горін – Харків, 2002. – 42 с.
2. Ґрунтознавство: Підручник / І. І. Назаренко, С. М. Польчина, В. А. Нікорич.; За ред. професора І. І. Назаренка. – К.: Вища освіта, 2004. – 400 с.
3. Наконечний Ю. І. Практикум з ґрунтознавства і географії ґрунтів: навчальний посібник / Ю. І. Наконечний. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 374 с.